

(טז) ויקץ... אכן יש ה', נראה כי המקום הזה נבחר והוא מקום קבול שכינה כי פה הראני גדולות ונפלאות במחזה הסלם. ואנכי לא ידעתי, כי אלו ידעתי הייתי נזהר בעצמי יותר ולא הייתי שוכב במקום הזה²², ואפשר כי זאת היתה תחלת נבואתו ולזה עוד הכיר²³ מעלת המקום כי שם נגלה אליו האל תחלה.

(יז) וירא ויאמר, ירא בעצמו על אשר שכב שם אולי לא התנהג בעונה ובצניעות כשכבו שם. ויאמר מה נורא המקום הזה, כלומר כי מראה גדולה כזאת ראיתי בו, מאד הוא נורא המקום וצריך לירא ממנו ושיהיה אדם בו בטהרה ובצניעות כי מקום קדוש הוא.

11

ויחלום והנה גו' ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי גו' אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים איתא במדרש ויקץ יעקב משנתו והוא תמוה ונ"ל דהנה ידוע שיעקר עבודת האדם לכה לזכרית השלימות בפנותו ית"ש להשיג אלהותו ית"ש הוא על ידי התורה והתפלה ולא יוכל להיות אחד בלא שני כי לא ע"ה חסיד וגם בתורה נהוד לא ישלים בשו כמאמר חז"ל כל האומר אין אלא תורה אין לו תורה כי בודאי ע"י עסק התורה לשמה יכול לכה לקדושה גדולה כשלומד לשמה ומדבק עמו כפשו רוחו וגשמתו כחותיות התורה אמנם אעפ"כ לא יוכל לכה לעיקר היראה והאהבה והשתוקקות לעבודתו ית"ש ולהשיג אלהותו רק ע"י התפלה כמ"נ ובהתלהבות כידוע מכל ספרי הקדושים. וזהו ידוע מחלום חז"ל ויפגע במקום שתקן תפלת ערבית כה לא ידע עד עתה סוד התפלה איך היא גדולה ומליני

שנתנו יעקב כביה מדרשו של סם ועבר ולמד תורה נמלא ידע סוד התורה אמנם לא בא להתגלות אלהותו ית"ש עד עתה שנתגלה עליו אחר שעמד על-סוד התפלה. וזה פי' המדרש ויקץ יעקב משנתו ומשנתו ר"ל מתורתו שנתעורר ע"י התפלה הוזהר והבין שלא בא להתגלות אלהותו ית"ש אלא לתורה לחוד ואמר אכן יש ה' במקום הזה ר"ל ע"י התפלה הוזהר יותר והתגלות אלהות ממה שהשיג עד עתה ע"י התורה לחוד ואנכי לא ידעתי סוד ית"ש אכן יש ה' כי אלא בית אלהים ר"ל כי ע"י התפלה בהתעוררות והתלהבות יכול האדם לכה ליראת הרוממות אשר יקרא כל חז"ל בית כמאמר חז"ל חכל על דלית ליה דרעה כו' וזה שער השמים כי התפלה היא עיקר שער השמים לכה להשיג אלהות ויראת שמים אחר העוב את השמים כי יראת ה' היא אלוהי ודו"ק טיב כי כגון הוא.

מאיר ופ"א כ"א ו"א, ח"א ע"א ו"א ע"א

12

יש אנשים הסוברים שאמונה היא מין רגש, מין המית הלב, מין צביטה בלב. רבינו נשאל: "יש טוענים שאמונה היא רגש" והשיב: "שקרא! קודם כל, אמונה היא אמונה! והיא הכרת אמת, הכרת האמת היותר גדולה". תפיסה זו שאמונה היא רגש נותנת נשק בידי האפיקורסים, הטוענים שאמונה אינה דבר גדול שמקיף במהותו את כל עם ישראל ואת כל האנושות, אלא תוויה פרטית: לפלוגי קרה מאורע מסויים, לכן הוא מאמין, מה שאין כן אלמוני, לכן אינו מאמין. יש מי שאוהב מאכל מסויים, ויש מי שאוהב ספר מסויים, כך יש מי שמאמין בדי. זהו רגש אישי פרטי. "את השיבוש הזה שאמונה היא רגש, יש לעקור מן השורש. יש להשתחרר מהבנה שטחית זו". אין התנגדות לשיר נבוקר "אמי מאמין", לומר ולקדק. גם זה טוב, אך זו עדיין לא אמונה. אפשר לומר שזהו ביטוי רגשי של האמונה. אבל אמונה מהי? "אמונה היא דבר שבשכל, היא השכל היותר גדול, האמיתי ביותר, שכל אלוהי, דעת אלוהים". אמונה היא ההבנה, התפיסה, ההתכוננות היותר עומקית, היותר אמיתית שיש בעולם. "דע את אלהי אביך ועבדה". לדעת את ד', כלומר: אמונה. "ניתן להבין שלדבר שכלי יש ערך צבורי-כללי. כל ענין הדעת, השכל, ההכרה שייך לטבע האדם, לצבוריותו של האדם. מה שאין כן צד הרגש, שאינו הצד המיוחד של האדם בתור אדם".

13

1. רבא חזייה לרב המנונא דקא מאריך בצלותיה, אמר מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה, והוא סבר וזמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד. התורה חתן לאדם מדעים חדשים ככל עת הנביאים ממקור האמת שהיא חיי עולם, כי כן האמתיות מתקיימות לעד. אמנם התפילה אינה בנויה על יסוד הודעת ידיעות חדשות להשגיר את שכל האדם באמתיות, כ"א תפוסק כחלק מהידיעות היוצרות מכבר להשתמש בהן ע"פ כח ההרגש רק כדי להעמיק את הרושם של הידיעות המוסריות על כחות הנפש. ע"כ אין לתפילה ענין עם משפט האמת מצד עצמה, כ"א כפי אותו הכח שרגיש יותר הרגש האנושי את רושם של האמתיות שהן כבר צפויים וגלויים בשכל, איך יתפעל מהן ברגש נפשי.

ען אלה אלה ח"א ע"א

14

תפילה השכל והרגש

טז

אי אפשר לאדם להיות לא בשכל לבדו, ולא ברגש לבדו. תמיד צריך שיהיה ממזג את השכל עם הרגש בחברות. שירצה להתפרץ למעלה ממדרגתו. יאבד את הכשרון של הרגש, ויהיה מלא מגמים וחסרונות. אף על פי שיהיה בעל שכל גדול, ואין צריך לומר שאם ישתקע ברגש לבדו יפול בתהומות של סכלות. המביאים לידי כל חולשה וכל חטאת. רק תכונת המשקל השורה, המאזן את השכל עם הרגש, תביאה לידי הצלה גמורה. מובן, שעם זה צריך להחיות תמיד את התכונה המשית, והחוש והבורותי הישר.

16

קבו. א"ר יוחנן משום רשב"י, מאי דכתיב "פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה". כנגד מי אמר שלמה מקרא זה, לא אמרו אלא כנגד רוד אביו שדר בחמשה עולמות ואמר שירה כו'. שני דברים ישנם הדרושים לשלמות האדם, השכל והרגש. מקור השכל הוא הידיעה המופתית והחכמה הלימודית והנסיגות שדבר אין לה עם רגשי הלב. והרגש מוצא מכח המדמה והתגברות הכח הפיזי שבנפש האדם, בהרגשה את הנשגב, עד שתכלית מעלתה היא אהבת שם ה' ית'. והנה ע"פ רוב אלה שני הכוחות הנפלאים הם מעיקים זה ע"י, כי בחיות השכל טרוד בקיבוץ ידיעותיו הקרות, להביא חשבון את-כל הנעשה, אין הרגש ער להתגעגע בעומק השתפכות הנפש אל הקדוש והמרום. ובשעה שהלב מתלהב לרגשי קודש, לא יוכל כח השופט השכלי לפעול. אמנם אנשים מצויים ומצאים, שבהם ישחלמו שני הכוחות בשלמותם, יכירו את הידיעה האמתית ע"פ השכל והקישו ונסיגותיו, ומהו תולד להם

אמת הרכיב - היראה ח"א ע"א

15

והנה האדם שהגנו האל יתעלה בנית-לב, להשכיל בעניני העבודה וטהרת-הלב. להתהלך לפניו ית', לא ימצא קורת רוח כלל אם יעזב התבוננותו לפי ערכו, ואינו רשאי לעזוב, כי עם נתינתו חלקו הראוי להלך המעשי שבתורה עליו להבין כי זהו מה שראוי לו לפי שורש נשמתו, ע"כ בעצבו זה יבצר ממנו המסד הקדושה היראה והשעשע בתודת ד', משא"כ כפי שאינו מוכן כ"כ.

וי"א ח"א ע"א

בשלמות הרגשת ההוד שיש במעשה האלהים, שיסודה היא אהבת ד' הבאה מהכרה נפלאה באהבתו וחסדיו. ע"כ אמר "פיה פתחה בחכמה", שהתחלה לעולם צריכה להיות בחכמה ככת השופט ועמלה של הידיעה האמתית ומתבואת החכמה. "תורת חסד על לשונה", רגשי נועם רגשי קודש, במי מצונו בתוקף ועז התקבצות הידיעה וההכרה, המביאה לידי רגש נשגב, בדרך נעים ומירות ישראל, שלא הסתפק בשירתו לקחת הרגשות שטחיות מהענינים הגלויים בראשית ההשקפה, כ"א דר בחמשה עולמות והתבונן בחכמה רבה את כל מעשה ד' והתנהגותו את האדם, מראשית יצירתו ועד יזמו האחרון, ועד בכלל. עד שהנשוא לתעוררת נשמת האדם העליונה, הנשארת כמות הגויה. רגש כזה אינו בא ממקור רגש טבעי פשוט כ"א אחרי עמל וידיעה עמוקה, והוא חיבור של תורת חסד שממנה תוצאות לרגש ושירה, עם מקור חכמה, לדעת ולהבין כחשבון את משטר המעשים, שעליהם הרגש בנוי.

ען אלה אלה ח"א ע"א